

SIMPLIFICAREA, EFECT AL GÂNDIRII CRITICE, ÎN CONTEXTUL TRANSFORMĂRII ȘI AL PROVOCĂRILOR CONTINUE ALE SISTEMULUI APĂRĂRII NAȚIONALE

THE SIMPLIFICATION, EFFECT OF THE CRITICAL THINKING, IN THE CONTEXT OF CONTINUOUS TRANSFORMATION AND CHALLENGES OF THE NATIONAL DEFENCE SYSTEM

SIMPLIFICATION, EFFET DE LA PENSÉE CRITIQUE, DANS LE CONTEXTE DE LA TRANSFORMATION ET DES DÉFIS PERMANENTS DU SYSTÈME DE DÉFENSE NATIONALE

Drd. Carmen-Gabriela NIȚU (CHITAFES)*

Aspectele generale ale transformării, precum și provocările continue, generate de evoluția dinamică a sistemului apărării naționale, constituie contextul tematic, menit să fundamenteze și să particularizeze acest articol. Mai mult, analiza vizează multiple perspective specifice transformării sistemului apărării naționale, precum și modul în care Armata Română traversează această perioadă de înnoire, menită să-i păstreze caracterul viabil și să-i confere recunoașterea ca armată corespunzătoare mediului de securitate euroatlantic. De asemenea, pornind de la ideea simplificării, ca efect al gândirii critice, se va formula și se va prezenta o viziune nouă asupra importanței gândirii critice, ca rădăcină a procesului decizional.

În acest context, scopul actualului demers științific este acela de a prezenta conceptul de gândire critică, prin apel la o serie de definiții ale acestuia, regăsite în literatura de specialitate, precum și de a sublinia un avantaj strategic oferit de acesta, anume că, întotdeauna când dorim să înțelegem o situație de fapt sau să întreprindem o acțiune complexă, dificilă, trebuie să o abordăm cu simplitate, dar și cu spirit critic, novator.

The general aspects of the transformation, as well as the continuous challenges, generated by the dynamic evolution of the national defence system, represent the thematic context, meant to substantiate and to particularize this article. Moreover, our analysis focuses on multiple perspectives specific to the transformation of the national defence system, as well as the way in which the Romanian Army goes through this period of renewal, meant to preserve its viability and give it recognition as an army corresponding to the Euro-Atlantic security environment. Also, starting from the idea of simplification, as an effect of critical thinking, we will formulate and present a new vision on the importance of critical thinking as the root of the decision-making process.

In this context, the purpose of our scientific approach is to present the concept of critical thinking, by appealing to a number of its definitions, found in the specialty literature, and to emphasize a strategic advantage offered by it, namely that, whenever we want to understand a factual situation or to undertake a complex, difficult action, we must approach it with simplicity, but also with a critical, innovative spirit.

Les aspects généraux de la transformation, ainsi que les défis permanents, générés par l'évolution dynamique du système de défense nationale, constituent le contexte thématique de nature à justifier et à personnaliser cet article. De plus, l'analyse couvre plusieurs perspectives spécifiques à la transformation du système de défense nationale, ainsi que la manière dont l'armée roumaine traverse cette période de renouvellement, destinée à préserver sa viabilité et à lui donner la reconnaissance d'une armée adaptée à l'environnement de sécurité euro-atlantique. En outre, à partir de l'idée de simplification, comme effet de la pensée critique, on va formuler et présenter une nouvelle conception sur l'importance de la pensée critique, en tant que fondement du processus décisionnel.

Dans ce contexte, la démarche scientifique actuelle vise à présenter le concept de pensée critique en faisant appel à une série de définitions, trouvées dans la littérature, et à souligner un avantage stratégique qu'il offre, à savoir que toujours lorsqu'on veut comprendre une situation de fait ou procéder à une action complexe et difficile, on doit le traiter avec simplicité, mais aussi avec un esprit critique et novateur.

Cuvinte-cheie: simplificare; gândire critică; sistem de apărare națională; transformare; NATO; UE.

Keywords: simplification; critical thinking; national defence system; transformation; OTAN; EU.

Mots-clés: simplification; pensée critique; système de défense nationale; transformation; OTAN; UE.

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: gabrielachitafes@gmail.com

Sistemul apărării naționale trebuie să fie pregătit permanent pentru transformările și provocările curente și viitoare. Transformarea în domeniul militar este un proces multidimensional, care generează, însă, și o serie de vulnerabilități în cadrul sistemului național de apărare. Mai mult, procesul schimbării este influențat și depinde atât de factorii interni ai statului, precum economia națională și deciziile politice, cât și de factorii externi, cum ar fi dinamica politico-militară internațională.

În acest context, este lesne de înțeles că aceste transformări nu trebuie să se desfășoare haotic, ci trebuie să fie rezultatul unui proces care să aibă ca finalitate creșterea eficienței și flexibilității, precum și asigurarea, în permanență, a continuității și oportunității conducerii executate la toate nivelurile¹.

În tot acest proces al remodelării sistemului apărării naționale, de un real folos sunt persoanele care utilizează gândirea critică și care, astfel, sunt capabile să formuleze întrebări pertinente și să evalueze argumente, care sunt interesate să identifice soluții noi, să-i asculte cu atenție pe ceilalți, înainte de a-și exprima opinia, și care, de asemenea, sunt în măsură să-și corecteze opiniile, atunci când identifică elemente care le infirmă parțial sau total punctul de vedere.

Delimitări conceptuale și posibile conexiuni tematiche

În ceea ce privește definirea operațională a conceptului de gândire critică, inițiem demersul științific prin prezentarea evoluției sale în timp. Prin urmare, conceptul a început a fi mai des utilizat și dezvoltat în a doua jumătate a secolului al XX-lea, iar în perioada contemporană, a devenit un subiect de notorietate.

Prima utilizare a conceptului de *gândire critică* se pare că a fost în anul 1941, într-un curs, *An Experiment in the Development of Critical Thinking*, al lui Edward Glaser, cunoscutul autor al unuia dintre cele mai utilizate teste de gândire critică, *Watson-Glaser Critical Thinking Appraisal*. Potrivit lui Glaser, „gândirea critică este un nume pentru efortul continuu de a examina orice credință sau orice presupusă formă de cunoaștere, în lumina evidenței pe care se bazează și, mai mult, a concluziilor spre care tinde”².

În demersul meu, voi lua în considerare, de asemenea, și alte definiții, elaborate în literatura

de specialitate, precum: „gândirea critică este arta analizării și evaluării gândirii în vederea îmbunătățirii acesteia”³; „gândirea critică este un proces continuu de înțelegere, întrebare, observare, analiză și formulare de judecăți”⁴; „gândirea critică este disciplina de a folosi riguros și cu pricepere informații, experiență, observație și raționament pentru a vă ghida decizia, acțiunile și credințele”⁵.

Gândirea critică este, înainte de toate, un instrument, folosit în proiectarea de noi opinii. În particular, ea este utilizată de lideri, de conducători, de șefi, de cei care, pentru a-și îndeplini misiunea sau obiectivele propuse, aleg cea mai bună direcție de acțiune prin apel la acest instrument, care le facilitează luarea unei decizii corecte dintr-o multitudine de mijloace, de posibilități și care îi ajută în rezolvarea problemelor cu care se confruntă, pornind direct de la cauză.

Așadar, din toate aceste definiții, prezentate mai sus, deducem faptul că termenul de gândire critică presupune abilitatea de a acționa argumentativ în soluționarea problemelor, implicând un raționament strălucitor, o gândire bazată pe rezultate, în urma unei analize a tuturor informațiilor disponibile, abilitate, obligatoriu a fi deținută de factorul decizional, care să propună soluții optime pentru rezolvarea unor probleme comunitare, în așa fel încât atât rezultatul, cât și maniera de rezolvare propusă să nu genereze noi probleme, mai multe, mai complexe și mai grave decât cele inițiale. Prin urmare, având în vedere, pe de o parte, faptul că gândirea critică este rezultatul unei gândiri deschise, limpezi, clare și, pe de altă parte, faptul că, în lume, au loc, în mod constant, procese dinamice, devine evidentă, în acest context, posibilitatea de a identifica, prin apel la metodele și la procedeele specifice acestui concept, soluții optime, inclusiv pentru managementul noilor riscuri și vulnerabilități la adresa apărării naționale.

În plus, ca urmare a unei reflecții generale asupra rolului adecvat al gândirii critice, în timp, ajungem la concluzia verosimilă că, în ciuda istoricului său bogat, acest concept, care s-a dezvoltat constant, își păstrează, și în prezent, caracterul unui element de noutate, care se bucură, în mod paradoxal, tot mai mult de un real și ascendent succes.

Conceptul de gândire critică reprezintă, în egală măsură, capacitatea de a analiza, de a produce noi idei, de a formula opinii și de a evalua argumentele în vederea soluționării problemelor.

În ceea ce privește cel de-al doilea concept al tematicii prezentului articol, transformarea, acesta este definit ca proces care permite susținerea intereselor strategice. Motorul transformării îl reprezintă contextul schimbărilor care se produc în societate, trecerea de la era industrială la era informației, schimbările în caracteristicile războiului, precum și amenințările asimetrice. Răspunsul, din punct de vedere tehnologic, este canalizat către asigurarea unui grad ridicat de disponibilitate în tehnologia informației. Drept consecință, apar schimbări esențiale în conținutul strategiilor de securitate, militare, departamentale, precum și în al celor care abordează managementul riscurilor și amenințărilor⁶.

Sistemul național de apărare cuprinde: conducerea, forțele, resursele și infrastructura teritorială⁷.

În acest context, considerăm util, de asemenea, să amintim faptul că, în ultimii 31 de ani, respectiv după 1989, sistemul apărării naționale a trecut printr-o serie de transformări majore din punct de vedere politic, economic și social, ca urmare a evoluției mediului de securitate, dar și ca urmare a aderării României la NATO și UE. Conceptele NATO, alături de cele ale UE, stau la baza transformărilor sistemului apărării naționale, a modernizării și asigurării stabilității. Cu toate acestea, în prezent, procesul de transformare nu este finalizat, ci este într-o continuă schimbare, în vederea edificării noii arhitecturi de securitate.

Transformarea sistemului național de apărare are loc așadar permanent atât la nivel organizational, cât și la nivel de structură de forțe și de capacități, având în vedere necesitatea dezvoltării unor forțe moderne, dotate adecvat, dislocabile, interoperabile, cu o capacitate de autosusținere și de protecție multidimensională, cu un sistem de comandă și control flexibil și eficient. Procesul este unul sistemic și interdisciplinar, care se derulează pe termen mediu și lung prin utilizarea eficientă a resurselor disponibile⁸.

Procesul care stă la baza transformării și modernizării armatei este planificarea apărării, proces care include totalitatea programelor, acțiunilor și măsurilor, inițiate de România pentru identificarea, dezvoltarea și pregătirea capacităților militare și nonmilitare, necesare executării misiunilor și implementării obiectivelor în domeniul apărării, pentru: îndeplinirea

obligățiilor care derivă din Constituția României și din legislația în domeniu; îndeplinirea obligațiilor care revin României în asigurarea securității și apărării colective în cadrul NATO; asigurarea participării României la *Politica de securitate și apărare comună a Uniunii Europene*; respectarea angajamentelor, în contextul cooperării militare internaționale în domeniul apărării cu alte state și al îndeplinirii obligațiilor, asumate prin participarea la activitatea altor organizații internaționale sau în alte situații, reglementate de dreptul internațional, în condițiile legii⁹.

De-a lungul timpului, modificări substanțiale au intervenit chiar în fizionomia sistemului forțelor și vor mai continua să se producă și în continuare, cu certitudine.

O altă parte a procesului de transformare a sistemului de apărare națională este reprezentată de *managementul integrat al resurselor de apărare*: managementul resurselor umane, managementul resurselor financiare, managementul achizițiilor pentru apărare, managementul sistemului de cercetare-dezvoltare și inovare, managementul infrastructurii de apărare¹⁰.

În ceea ce privește cel de-al treilea concept specific acestui articol, simplificarea, este necesar a menționa faptul că acest proces poate avea un impact pozitiv asupra rezultatelor, România jucând un rol cheie în asigurarea acestuia, iar experiența ne arată că, uneori, pot interveni erori. Experiența Armatei Române, în această direcție, este valorificată printr-o preluare critică a practicii și gândirii militare. Schimbul de cunoștințe cu alte state membre, precum și formarea personalului contribuie semnificativ la succesul simplificării sistemului apărării naționale. Acțiunile de simplificare trebuie să vizeze o abordare integrată din punct de vedere legislativ și organizatoric, în strânsă corelare cu măsurile întreprinse la nivel european, astfel încât să fie înlăturate, treptat, barierele administrative inutile. În cadrul acestui proces, evident, de un real folos considerăm a fi gândirea critică prin instrumentele sale de simplificare, menite să faciliteze cunoașterea, în prima etapă a procesului, și, ulterior, să furnizeze persoanelor implicate soluții de gestionare/management al acțiunilor sau al măsurilor necesare a fi implementate.

În acest context, prin raportare și la etimologia termenului, care ne conduce la cuvântul grecesc

kritikos, care înseamnă judecată care desparte în două, deci care plasează informațiile în categorii clare (adevărat sau fals), eliminând, astfel, confuziile, devine evidentă relația logică dintre conceptul de gândire critică și cel de simplificare. Cu alte cuvinte, simplificarea este o consecință a gândirii critice, consecință care poate avea un impact pozitiv asupra rezultatelor acțiunilor derulate ori asupra formulării de soluții.

Concluzii

Societatea traversează, în mod constant, etape de transformare, de adaptare, de modernizare și de dezvoltare, menite să îi confere posibilitatea gestionării provocărilor permanente. De asemenea, instituția militară parcurge și ea această evoluție, de la sine înțeleasă, și se află într-un proces permanent de progres, inovare și adaptare.

În prezentul articol, am evidențiat posibilitatea oferită conducătorilor, fie ei politici ori militari, de a face apel la metodele și la instrumentele specifice gândirii critice – ca eficiente mijloace pentru obținerea performanței ori pentru aplicarea lor în procesul transformării. Am subliniat, de asemenea, faptul că termenul de gândire critică și-a câștigat, în ultima vreme, recunoașterea ca soluție recomandată pentru rezolvarea, prin tehnicile și procedeele specifice (brainstorming, predicții pe baza unor termeni cheie, deducții și inducții, analiză, comparații etc.), a problemelor din diferite domenii. Implicit, gândirea critică poate fi utilizată, cu succes, și în cadrul procesului dinamic și complex de transformare a sistemului apărării naționale.

Schimbările care au loc la nivelul organizației militare presupun procedee moderne de management, acumularea de noi competențe și de noi cunoștințe de specialitate. Tocmai de aceea utilizarea gândirii critice, pentru facilitarea și asigurarea succesului procesului de transformare (prin cunoașterea reală a particularităților și prin analiza tuturor soluțiilor posibile), reprezintă un avantaj strategic. Cu alte cuvinte, prin apel la gândirea critică, procesele și acțiunile necesare a se derula în cadrul transformării, al planificării ori în managementul resurselor pentru apărare pot fi susținute. Mai exact, prin simplificarea diferitelor spețe, informații specifice, ca rezultat al aplicării instrumentelor gândirii critice (analiza, inducția, deducția, sinteza, comparația, interpretarea, observația etc.), în funcție de context și de necesități,

liderii/factorii decizionali pot lua deciziile cele mai bune, mult mai rapid și mai ușor.

În acest fel, având în vedere faptul că procesul de transformare a Armatei României este un proces continuu și reprezintă o prioritate strategică (*Implementarea prevederilor programului privind transformarea, dezvoltarea și înzestrarea Armatei României până în anul 2027 și în perspectivă¹¹*), gândirea critică devine utilă și relevantă atât pentru acest proces, cât și pentru gestionarea/managementul provocărilor continue ale sistemului apărării naționale.

Gândirea critică reprezintă așadar un element important, care asigură succesul unui stat, într-o perioadă în care informațiile se schimbă cu rapiditate, oferind alte perspective, izvorâte din complexitatea și dinamismul sistemului apărării naționale. Prin abilitățile factorilor de conducere și prin responsabilitățile asumate conștient și justificat, la toate nivelurile ierarhice ale armatei, s-a reușit menținerea, în cadrul procesului de schimbare, a unui echilibru dinamic, care a asigurat stabilitate sistemului.

O altă concluzie, puternic relevantă pentru demersul nostru, este cea formulată de domnul profesor Dumitru Iacob, la care vom face apel și noi: „(...) poate fi formulată o idee extrem de simplă, o idee care lucrează cu forța unui imperativ: atunci când te confrunți cu o problemă și încerci să găsești și să promovezi o soluție pentru problema cu pricina, privește cu atenție contextul problemei și al soluției; cel mai mare risc într-un asemenea moment este ca, prin soluția preconizată, să rezolvi problema în cauză, dar, prin natura soluției și prin modul de rezolvare, să generezi alte probleme, mai multe și mai grave decât problema rezolvată”¹².

De asemenea, având în vedere diversitatea de experiențe și de diferențe, existente la nivelul sistemului de apărare națională, a devenit limpede că ceea ce poate fi considerat drept simplificare în unele state membre poate fi privit drept anevoios și dificil în alte state.

Pentru a avea o viziune clară asupra procesului de transformare, Armata Română trebuie să fie implicată direct, prin mijloacele sale specifice, în susținerea stabilității și securității în Europa.

Operaționalizarea Armatei României, este o componentă esențială, fundamentată de o serie de documente legislative și programatice, precum: *Carta Albă a apărării*, *Legea apărării naționale*

a României nr. 45/1994 (actualizată), *Strategia de transformare a Armatei României, Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019 – O Românie puternică în Europa și în lume*¹³.

Așadar, operaționalizarea este esențială, dat fiind faptul că Armata României a devenit o forță modernă și credibilă, puternică, pregătită și dezvoltată potrivit standardelor NATO, iar România s-a dovedit a fi un partener loial față de Alianță, un aliat serios. În acest context, se impune, de asemenea, ca țara noastră să continue procesul de consolidare a propriilor forțe armate și să acorde o atenție specială programelor de modernizare și de înzestrare a forțelor armate prin modernizarea echipamentelor militare existente, dar și prin achiziția unor echipamente noi.

Cu toate că este puțin probabilă o criză împotriva României, există posibilitatea apariției unei asemenea amenințări, astfel încât trebuie consolidat, cu tehnologie și personal militar, sistemul apărării naționale, pentru a acționa rapid în cazul unei asemenea confruntări, la schimbările majore și pentru a se adapta eficient la caracterul fluctuant al mediului de securitate actual.

Alianța politico-militară s-a adaptat la evoluțiile de securitate, și-a mărit capacitatea de reacție, și-a consolidat poziția de apărare și descurajare și reprezintă, în prezent, un pilon de stabilitate pentru România, care, la rândul ei, este un partener activ, un aliat puternic și de încredere al NATO, care continuă să își îndeplinească toate responsabilitățile în cadrul Alianței, fiind un solid furnizor de stabilitate și securitate euroatlantic.

Măsurile care stau la baza construcției bugetare, în condițiile actuale cunoscute, respectiv un buget limitat pentru sistemul apărării naționale, conduc la ipoteza, conform căreia cei care conduc procesul transformării, factorii decizionali, trebuie să aibă calități și abilități excelente, să fie buni manageri, să reușească să coreleze resursele financiare alocate cu obiectivele prioritare ale apărării naționale și, în mod special, cu resursa umană din cadrul armatei, punând accent pe calitatea pregătirii profesionale a personalului militar și civil.

Pentru a reda esențialul în ceea ce privește ipoteza formulată, care a stat la baza prezentului articol, simplificarea, ca efect al gândirii critice, în contextul transformării și al provocărilor continue ale sistemului apărării naționale, vom conchide printr-un nou apel la informația fundamentată în

cartea domnului profesor Dumitru Iacob, *Pacea și războiul în schimbare. Apărarea națională – noi riscuri și vulnerabilități*, mai exact, prin intermediul unei invitații la introspecție, utilizând instrumentul gândirii critice: „Ce ar putea face românii? Românii ar putea, și ar trebui, să facă curat în casă, în curte, în fața curții și pe stradă. Ar trebui să-și țină gospodăria în stare bună și să fie harnici în cetate. Pentru aceasta, ar fi necesar ca învățătorii comunității, dascălul școlar și preotul/prelatul să conlucreze pentru buna stare a comunității...”¹⁴.

NOTE:

1 Anghel Andreescu, Gheorghe Toma, Vasile Marin, George Gârceavă, Gheorghe Jilavu, Sandu Crintea, Eugen Laurian, *Strategia apărării totale. Prezent și viitor*, Tipografia Artprint, București, 1999, p. 13.

2 Gheorghe Clitan, *Gândire critică. Micromonografie*, Editura Eurobit, Timișoara, 2003, p. 27.

3 Dr. Richard Paul, dr. Linda Elder, „The Miniature Guide to Critical Thinking. Concepts and tools”, *The Foundation for Critical Thinking*, p. 4, https://www.criticalthinking.org/files/Concepts_Tools.pdf, accesat la 10.05.2020.

4 *** *Critical Thinking: Developing Skills for Successful Thinking*, https://www.mindtools.com/pages/article/newTED_95.htm, accesat la 10.05.2020.

5 *Ibidem*.

6 [Ministerul Apărării Naționale], *Strategia de transformare a Armatei României*, Cap. 1, București, 2007, https://www.mapn.ro/programe_strategii/, accesat la 11.05.2020, p. 4.

7 *** *Legea apărării naționale a României nr. 45*, din 1 iulie 1994, actualizată, art. 6, <https://www.legisplus.ro/Intralegis6/oficiale/afis.php?f=168143&datavig=2020-05-14&datav=2020-05-14&dataact=&showLM=&modBefore=>, accesat la 14.05.2020.

8 [Guvernul României], *Carta albă a apărării*, Cap. 4, *Principalele direcții de dezvoltare a capacităților de apărare*, București, 2017, p. 42.

9 *** *Legea nr. 203, din 16 iulie 2015, privind planificarea apărării*, art. 1, alin. (2), https://www.dpap.mapn.ro/app/webroot/fileslib/upload/files/Planificare%20apararii/Legea_203-2015.pdf, accesat la 14.05.2020.

10 [Guvernul României], *Carta albă a apărării*, Cap. 5, *Politicile privind managementul integrat al resurselor de apărare*, București, 2017, p. 47.

11 https://www.gov.ro/fisiere/programe_fisiere/MApN_Plan_strategic.pdf, accesat la 03.06.2020.

12 Dumitru Iacob, *Pacea și războiul în schimbare. Apărarea națională – noi riscuri și vulnerabilități*, Editura Tritonic, București, 2017, p. 138.

13 [Administrația Prezidențială], *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019 – O Românie puternică în Europa și în lume*, București, 2015, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf, accesat la 12.05.2020.

14 Dumitru Iacob, *op. cit.*, p. 83.

BIBLIOGRAFIE

*** *Legea apărării naționale a României nr. 45, din 1 iulie 1994, actualizată*, <https://www.legisplus.ro/Intralegis6/oficiale/afis.php?f=168143&datavig=2020-05-14&datav=2020-05-14&dataact=&showLM=&modBefore=>
*** *Legea nr. 203, din 16 iulie 2015, privind planificarea apărării*, https://dpap.mapn.ro/app/webroot/fileslib/upload/files/Planificare%20apararii/Legea_203.2015.pdf

[Administrația Prezidențială], *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019 - O Românie puternică în Europa și în lume*, București, 2015, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf

[Guvernul României], *Carta albă a apărării*, București, 2017.

[Ministerul Apărării Naționale], *Strategia de transformare a Armatei României*, București, 2007, https://www.mapn.ro/programe_strategii/

Andreescu Anghel, Toma Gheorghe, Marin Vasile, Gârceavă George, Jilavu Gheorghe, Crintea, Sandu Laurian Eugen, *Strategia apărării totale. Prezent și viitor*, Tipografia Artprint, București, 1999.

Clitan Gheorghe, *Gândire critică. Micromonografie*, Editura Eurobit, Timișoara, 2003.

Iacob Dumitru, *Pacea și războiul în schimbare. Apărarea națională – noi riscuri și vulnerabilități*, Editura Tritonic, București, 2017.

Dr. Paul Richard, dr. Elder Linda, ”The Miniature Guide to Critical Thinking. Concepts and tools”, *The Foundation for Critical Thinking*, https://www.criticalthinking.org/files/Concepts_Tools.pdf

https://www.gov.ro/fisiere/programe_fisiere/MaPn_Plan_strategic.pdf

https://www.mindtools.com/pages/article/newTED_95.htm